

СТАНОВИЩЕ

на проф. дин Витка Тошкова (ИИИ-БАН) за научната дейност на доц. д-р ДАРИНА ГРИГОРОВА ГРИГОРОВА (ИФ на СУ, специалност „История”), единствен кандидат в конкурса за професор по 2.2. История и археология /Нова и най-нова обща история – История на Русия/, обявен в ДВ-бр. 50/15.06.2018 г.

Доц. д-р Дарина Григорова участва в конкурса за професор с една монография, публикувана на български език от Военното издателство (ЕООД) през 2015 г. в обем 191 с.: „Империя феникс. Между съветското минало и евразийското бъдеще”. Под същото заглавие през 2018 г. на руски език в Москва (издателство Книжний мир) излиза разширена версия (350 с.) на тази монография с научна редакция и предговор от проф. Е. Г. Пономарьова. За изследването са написани и пет положителни рецензии (три в руски издания, една в ВНР и една в блога на Мариян Карагьозов от Истанбул). Към монографичния принос в изследването на основните трансформации в руско-съветско-русийската общественно-политическа ситуация са прибавени още 50 статии и студии, подбрани за участие в конкурса и популяризирани чрез различни научни списания у нас и в чужбина, в интернет портали (4 броя) и 6 статии, приети за печат. Тяхното съдържание потвърждава, че тя е един от признатите специалисти по историята на Русия и нейните превъплъщения, предизвиквани от държавно-политическите сътресения в резултат на вътрешни и международни катаклизми. Констатацията се натрапва след запознаването със съдържанието на упоменатите публикации. Без да изключвам повторенията (някои на английски език) ще отбележа, че доц. Григорова е насочила своя научен интерес и допринася за изясняването на допълнителни нюанси по съществени теми от отношението на „руската обществена мисъл” от XIX в. към българските проблеми, по-късно (след 1917 г.) за руската емиграция, за трансформациите и техните автори през постсъветския период, за руската заинтересованост (идеологическа, геополитическа) към Балканите, Близкия Изток, Османската империя, Турция, към твърде трудния и противоречив проблем за руската „политическа и национална идентичност”, за „евразийската идентичност” и „двете крила на евразийския проект” – Беларус и Казахстан. Както в монографията, така и в отделни статии се анализира Украйна, проблемите с нея при напористия устрем на Запада да влияе върху нейната геополитическа ориентация и разбира се паралелът между поведението на Беларус и Украйна.

През десетгодишния период (2008-2018) като доцент по История на Русия, СССР и „евразийското бъдеще” Д. Григорова дава безспорни доказателства не само, че е отлично запозната с руската история, но и с някои специфични теми – евразийство и руски либерализъм (XIX-XXI

век.) Това заключение може да се приеме като едно от вече регистрираните постижения при оценката на научните достойнства. Без колебание ще подчертая, че доц. Григорова достатъчно дълбоко е навлязла в проблемите на прехода към постсъветска Русия и може би е сред малцината много добре подготвени изследователи и преподаватели по цитираната тематика. Потвърждение за нейната квалификация и заслужена популярност в професионалните среди е привличането ѝ като гост-лектор в университетите в Казахстан, Беларус, МГИМО, МГУ „М. В. Ломоносов”, Сибирски федерален университет (Красноярск). Свързано с обучението е и ръководството на докторанти, от които трима са успешно защитили и двама – с предстояща защита. Към научните прояви, които допълват високата професионална оценка, ще спомена и повереното ѝ ръководство към ФНИ на НИ проект „Евразийски център за магистърски, докторантски и постдокторантски изследвания”; ще спомена и това, че е главен редактор на научното интернет списание (от 2013 г. досега) “ALMANACH, VIA EVRASIA”; член е също на редакцията на международното списание по историческа славистика към Санкт-Петербургския държавен университет; участва и в научноизследователския проект, финансиран от ФНИ – „Русия, България, Балканите. Проблеми на войната и мира XVIII-XXI век.” От 1909 до 2016 г. почти ежегодно е специализирала в МГУ.

Изброените допълнителни ангажименти не изместват сериозните научни приноси, които доц. Григорова прави с монографичното си изследване „Империя феникс. Между съветското минало и евразийското бъдеще”. В началните пасажии на становището не анализирах конкретно достойнствата на труда. А те за мен започват с богатия изворов материал (историографски и документален), издирен и използван при обяснението на фактите, събитията и личностите, ангажирани със съдържанието на прехода след разпадането на СССР (8 декември 1991) до 16 март 2014 г. „Горният праг” на труда е „вежливото присъединяване” на Крим към РФ. Маркирам заимстваните от авторката изрази, за да изтъкна, че Д. Григорова не само посочва проблемите, които включва в трите части на книгата, но и още в увода прави интерпретации на важните изменения (част от тях битували макар и не огледално в руската действителност), настъпили след декември 1991 г. Връщането към имперските чествания на отделни дати, за да бъдат заличени (за забрава на някои от съветските такива тя изказва основателно съмнение), Д. Григорова обяснява подробно още в увода (4-24). При това се спира на анализа в различни публикации, без да спестява своя коментар, който не винаги съвпада с този на автора, но затова пък разширява информацията и предлага добре аргументиран нов поглед към дискуссионни проблеми за „кризата в националната идентичност”. Посяга и към въпроси, които получават критични оценки от различни изследователи, без да отказва да изкаже собственото си мнение по обширно обсъждани тези. Такова е например отношението ѝ към 9 май

1945 г. Нарича го „пъпната връв” на нова Русия със СССР, защото Денят на победата е „единственият празник”, който обединява „всички слоеве на руското общество”. Подобни приноси към внимателната характеристика на личности, събития, промени в символиката прави в отделни параграфи, припомнящи „оценката на Сталин” (глава I, 42-44) и „споменът за Сталин” (глава II, 79-81), „Егор Гайдар – демонизираният образ на прехода в постсъветска Русия”, разширен с отношението към неговата икономическа политика, шокова терапия, участието му във властта и провокирането на „истински несъветски” чувства (глава II, 87-101). Със сравнително малко популярни данни (за българския читател) са представени братята „Никита Михалков и Андрей Кончаловски – съветско-руските режисьори” и тяхното мнение за образа на „нова Русия” (глава II, 102-107). Прецизен преглед прави на измененията в структурата на руската държава след разпадането на СССР. В стремежа за заличаване на съветското минало и възраждане на имперските атрибути са очертани поводите за създаване на нови празници и финализирането на времевите граници, определящи „постсъветска Русия”. С връщането на Крим (16 март 2014 г.), прието и от доц. Григорова за „символичен акт” на възстановяване позицията на „велика сила”, отнета от Русия (с доброволно договаряне в Беловежката гора на 8 декември 1991 г.), авторката разсъждава върху правомерността на референдума. Приема го като „право” за „самоопределение” (съгласно международното право) и въпреки неговото отрицание поради отсъствието на необходимия брой международни наблюдатели е на мнение, че той е приет радушно от „руското неоспоримо мнозинство”, живеещо на полуострова.

В полезрението на утвърден специалист какъвто е доц. Григорова, попадат и много други съществени проблеми, характерни за постсъветския преход. За някои само споменава, но с адекватен послеслов по значението например на внушената „идея” (от балтийските държави и Полша) за Декларацията на Европейския парламент от 23 август 2008 г. Именно в нея се провъзгласява 23 август за ден в памет на жертвите на сталинизма и нацизма и се забравя, че след Мюнхенската конференция от 1938 г., без възражения от европейските велики сили, Полша, Германия и Унгария нахлуват в Чехословакия. Ще добавя и това, че Великобритания и Франция сключват по същото време договори за ненападение с Германия.

Задължително внимание е обърнато и върху изворите, издирени и употребени за написването не само на параграфа „власт – национална идентичност” по изследваната тема, но и на цялата монография. Диапазонът е широк: документи на правителството, президента, премиера; укази, закони, заповеди, речи, стенограми от пресконференции, доктрини и концепции ...; постсъветска публицистика; постсъветски аудио- и видеоархиви ...; извори с украинска тематика от XIX в. ...; различни специализирани списания; интервюта ...

Анализирани са с убедителни доказателства и много от злободневните проблеми, които вълнуват научната аудитория. Проследени са дискусиите за „единния учебник по история на Русия” с мнението на президента Владимир Путин и желанието му да укрепи патриотизма на руснаците, провокирано и от грубото negliжиране на огромния съветския принос за победата над Оста.

С научна добросъвестност са представени и въпросите за „терминологичните промени и периодизация” на руската история. Посочена е съдбата на термина „Киевска Рус”. Обяснени са и причините за въвеждането за определен период понятието „Евразия”, както и неодобряването от Д. Григорова „премълчаване” на европеизацията при Петър I.

С особен акцент се ползва определянето от В. Путин на „националната идентичност”. Решението се обсъжда във Валдайския дискуссионен клуб през 2012 г. Оказва се, че най-важното като извод за националната концепция на Русия е допълването на „русский” с „руссийский”, а не противопоставянето им. Обяснението е, че „русский” трябва да се възприема като „национална културна принадлежност”, а „руссийский” – като „гражданска” принадлежност. Добавя се и това, че „руската” нация никога не е била етническа (вж. с. 72, 73, 75, 116); „да си руснак означава да принадлежиш към руската култура, която е европейска”, независимо от етническия произход. Прави се и заключението, че от 2012 г. Кремъл се отказва от опита да наложи концепцията за „русийска” нация вместо „руска”.

Засегнат е и изборът на нови празници, с признание на желанието да се подмени съветското минало. Доц. Григорова продължава да е критична; нарича определянето от Б. Елцин на 12 юни като „ден на независимостта” „злополучен”, тъй като независимостта е от СССР. Посочването на 4 ноември за обединителен „русийски” национален празник също смята за несполучлив, тъй като се превръща в ден на разединението, защото трябва да обрече на забвение „7 ноември”. При това 4 ноември става и „ден на руските маршове”. Друг национален празник е 1 август, обявен с Указ от 2013 г. за паметна дата, когато се почитат руските войни, загинали през Първата световна война.

Подробно отразени са и етапите в „архивната революция” в Русия след 1991 г. Изложението включва не само мерките по либерализиране достъпа до архивните фондове, но и значението им за успешните проучвания.

Не е пренебрегнато и понятието в политическия речник за „русиянизация” на нацията или „руско-русийски дуализъм”. След достатъчно разсъждения за множеството, което представляват противниците на термина „росиянин”, Д. Григорова споменава и

двойствеността в употребата на „гражданска/русийска” и „национална/руска”.

Обобщение на представените тези по включените многобройни проблеми е направено в заключението (155-163), но по начин, който изненадва с откриването и на допълнителни некомментиранни въпроси от постсъветската история.

Ще отбележа единствено като очакване за повече информация и научно мнение отсъствието на по-изчерпателен анализ за позицията на Вашингтон към Кремъл и отношенията САЩ/ССС/Русия след 1991 г., а и преди това. Смятам че споменаването на американски автори и наличието на съветници при Гайдар не покрива многобройните внушения, дискусии, препоръки и контакти, които са повлияли (или доколко са повлияли) върху постсъветската „драстична” еволюция.

В заключение ще прибавя, че доц. Григорова стриктно е изпълнила задължителните изисквания за представянето на документите, които да отразяват нейната научна и преподавателска дейност. В становището, като мой пропуск, ще спомена допълнително и приложените справки за цитиранията на нейните публикации.

Приключвайки становището си за достойнствата на научните публикации, представени от кандидатката за участие в конкурса, както и на допълнителните научни ангажименти, ще препоръчам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват положително (с „ДА”) за присъждане на академичната длъжност „ПРОФЕСОР” по 2.2. История и археология (Нова и най-нова обща история – История на Русия) на доц. д-р ДАРИНА ГРИГОРОВА ГРИГОРОВА.

5 ноември 2018 г.

Автор на становището: В. Тошкова